

Л.П.Стеців

ДО ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ (зарубіжний досвід)

Серед численних проблем сучасної вітчизняної економічної науки питання теорії виробничого потенціалу займають важливе місце. Вхідження в систему ринкового господарювання похитнуло фундамент усталеного понятійного апарату соціалістичної економіки, вимагаючи пристосування його до своїх законів, а в багатьох випадках й запозичення нових термінів і понять. Поліграфічна промисловість відноситься до тих галузей, в яких теоретичний аспект виробничих потужностей не був об'єктом особливого вивчення та аналізу. В сучасних умовах, коли виробничі потужності підприємств обмежуються попиту і пропозицією, таке вивчення стає очевидним та необхідним.

Аналіз спеціальних літературних джерел з питань виробничих потужностей свідчить, що економіки розвинутих ринкових держав поняття потужності власне, багатогранне і наповнене різною, залежно від критерію оцінки, сутністю [3, с.24]. У зарубіжній економічній літературі можна знайти близько двох десятків визначень

виробничої потужності, що свідчить про недостатнє теоретичне і практичне вивчення даної проблеми. Саме це стало причиною зростання наукової активності в дослідженні даної проблеми ще в 70-і роки в США, Японії, Німеччині.

Аналіз понятійного апарату з питань виробничої потужності зарубіжних держав дозволяє виділити два основних концептуальних підходи до визначення суті даного питання: інженерний і економічний (див. схему). Принципова різниця між ними — критерії формування, які в першому випадку відображають технічну, а в другому — економічну межу функціонування виробництва. Будь-яке визначення виробничої потужності, в залежності від поєднання екстенсивного та інтенсивного завантаження засобів праці і трудових ресурсів, можна віднести до однієї з цих концепцій.

У руслі інженерної концепції знаходяться поняття «технічно можлива виробнича потужність» (ТМВП), «теоретична виробнича потужність» (ТВП) і «максимально можлива виробнича потужність» (ММВП).

Центральним поняттям інженерної концепції є «технічно можлива виробнича потужність», суть якої зводиться до максимально можливого випуску продукції при оптимальних умовах функціонування ресурсів потужності. * Ці умови визначаються реальною годинною продуктивністю сукупності знарядь праці при заданих обмеженнях річного календарного фонду часу (з цими обмеженнями пов'язано 90% термінологічних різновидів у визначенні поняття «виробнича потужність») [3, с.48].

Паралельно з ТМВП розглядається поняття «теоретична виробнича потужність», яка характеризується максимально можливим випуском продукції за оптимальних умов функціонування ресурсів потужності. Однак ці умови визначаються відсутністю будь-яких обмежень з боку ресурсів, які формують виробничу потужність [5, с.57].

Близьке за змістом до ТВП поняття «максимально можлива виробнича потужність», яка трактується як максимально можливий випуск продукції протягом певного періоду при традиційній структурі освоєної продукції, без обмежень з боку факторів виробництва та можливості використання максимальної кількості змін і робочих днів і використанні лише встановленого устаткування [1, с.63].

Економічна концепція потужності визначається мінімумом середніх витрат виробництва на кінцевий обсяг продукції, який можна

---

* До ресурсів потужності відносяться час ефективної роботи, кількість устаткування, площа, робоча сила.

Виробнича потужність

Концепції визначень виробничої потужності та їх застосування в деяких державах.

отримати на наявних знаряддях праці. Ключовими поняттями концепції є «економічно доцільна виробнича потужність» (ЕДВП) і «практична виробнича потужність» (ПВП).

Суть ЕДВП полягає в максимальному випуску продукції при найефективнішому використанні ресурсів потужності і календарного фонду часу протягом економічно доцільного терміну служби засобів праці [4,с.18].

ПВП характеризує найвищий рівень випуску продукції за реальних виробничих умов: фактичний асортимент продукції; забезпеченість трудовими і матеріальними ресурсами, достатня для використання встановлених машин і устаткування в межах фактично складених умов їх експлуатації; динаміка попиту на продукцію.

Перераховані вище трактування виробничої потужності є основними, але не єдиними в понятійному апараті. Слід зауважити, що галузеві особливості визначення виробничої потужності сприяють збільшенню кількості трактувань цієї категорії.

У дослідження концепцій виробничої потужності відчутний внесок зробили американські економісти та економетрики. Починаючи з 20-х років, розробками теорії виробничої потужності займалися вчені Брукинського інституту, Ілінойського університету та окремі дослідники (Е.Норс, Е.Хінкс) [3,с.12]. На початку 60-х років вивченню цієї проблеми в США приділяється особлива увага, про що свідчить спеціально організована об'єднаним економічним комітетом дискусія з методів вимірювання виробничої потужності. У цій дискусії брали участь такі відомі експерти, як Д.Грінвальд, Д.Кример, Л.Клейм, Дж.Нортон й ін. [6,с.11]. На думку американських вчених, обидві концепції мають право на існування, оскільки дозволяють вести аналіз формування виробничої потужності як з позицій різних критеріїв, так і з врахуванням специфіки окремих галузей. При цьому основним поняттям інженерної концепції є ММВП, а економічної — ПВП і ЕДВП.

В Японії теоретичні дослідження з проблем виробничої потужності також базувалися на традиційних концептуальних підходах. Причому, саме в Японії інженерна концепція знайшла найбільш практичне застосування, хоча в чистому вигляді вона використовується лише для вимірювання потужностей по окремих видах продукції та моногалузях з неперервним циклом виробництва. Основним фактором визначення потужності є дієздатність знарядь праці. Визначення величини потужності на базі економічної концепції в Японії зводиться, в більшості випадків, до розрахунку практичної виробничої потужності [3,с.49].

В економічній літературі Німеччини немає чіткого визначення виробничої потужності, хоча є розробки з теорії цієї проблеми. За трактуваннями німецьких вчених, виробнича потужність — це максимальний обсяг випуску продукції при середніх нормальних режі-

мах роботи [2, с.74]. Це визначення виробничої потужності вписується в економічну концепцію і характеризує ПВП, використовується в практичній діяльності підприємства. При цьому вважається, що найбільш правильно визначати ЕДВП, яка змінюється залежно від стадії економічного циклу розвитку суспільства, співвідношення попиту і пропозиції, цін, факторів виробництва.

Для більш конкретного вивчення теоретичних аспектів виробничої потужності щодо одиниць виміру, періоду і детальної методики розрахунку, оптимізації рівня використання потрібні подальші наукові дослідження. На сьогодні воно обмежується наявною і доступною в наших умовах зарубіжною економічною літературою.

Однак очевидним є те, що перехід вітчизняної економіки до ринкових умов господарювання вимагає внесення змін до традиційної концепції визначення виробничої потужності. Необхідно будувати таку модель визначення виробничої потужності, яка включала б елементи як інженерної, так і економічної концепцій. Це важливо, оскільки об'єктивна оцінка потенціалу підприємств повинна забезпечити адаптацію їх до умов ринку, оптимізувати виробничу програму, зменшити ступінь ризику.

1. Авдеенко В.Н., Коглов В.А. Производственный потенциал промышленного предприятия. М., 1989.
2. Кваша Я.Б. Резервные мощности. М., 1971.
3. Производственные мощности в промышленности главных капиталистических стран. /АН СССР, Институт мировой экономики и международных отношений / . М., 1978.
4. Слижис М. Экономический потенциал основных производственных фондов в машиностроении. М., 1986.
5. Федотов А.П. Развитие капиталистические страны: производственные мощности. Теория и методы измерения. М., 1975.
6. Schlect Geschäftstage beim Druck hält an/Ullmann Dieter// Druck Print. 1994. №3. P.11—71.

Стаття надійшла до редакції 31.01.95.